

Ставови и знаења на пациентите поврзани со употреба на антибиотици

Проф. д-р Бистра Ангеловска, Факултет за медицински науки при
УГД Штип, Претседател на Фармацевтска комора на Македонија

Вовед

- Нерационалната употреба на антибиотиците вклучува и
  - самомедикација од пациентите - земање на антибиотици без консултација лекар,
  - со добивање на антибиотик во аптека без рецепт или
  - со употреба на преостанати антибиотици од претходен третман.
- Повисоки стапки на самомедикација се поврзани со
  - индивидуални ставови кон употреба на антибиотици,
  - непознавање на индикациите за употреба на антибиотици и
  - немање на свест дека антибиотската резистенција е поврзана со повисоките стапки на самомедикација.
- ОТС продажбата на антибиотици во аптеките често е поврзана со
  - притисокот од купувачите,
  - слабиот регулаторен механизам и
  - професионалниот конфликт на интереси
- Заради комплексноста на појавата на смомедикација потребно е истовремено применување на повеќе различни интервенции насочени кон сите учесници.
  - Различни стратегии за управување и обука
  - масовни едукациони кампањи за рационалната употреба на антибиотиците кои ги менуваат ставовите на јавноста и можеби и однесувањето, особено во земјите со висока употреба на антибиотици

1. Промена на родителското знаење, ставовите и практиката на употреба на антибиотици по националната програма за интервенција*

- Во септември 2014 година се превземени национални сеопфатни интервенции за подобрување на употребата на антибиотици во Република Северна Македонија
- **Цел** на студијата да ги процени:
  - знаењата и ставовите на родителите за антибиотиците и практиките за самолекување кај децата и
  - влијанието на интервенциите врз овие параметри

*Change in parental knowledge, attitudes and practice of antibiotic use after a national intervention programme

Verica Ivanovska, Bistra Angelovska, Liset van Dijk, Milka Zdravkovska, Hubert G. Leufkens, Aukje K. Mantel-Teeuwisse, European Journal of Public Health, 1–6 (2018)

1. Промена на родителското знаење, ставовите и практиката на употреба на антибиотици по националната програма за интервенција

➤ Методи

- Пред и пост интервентните истражувања спроведени во мај 2014-16 година во три административни региони во земјата.
- Податоците се собрани преку интервјуирање родители на деца помлади од 15 години преку прашалник.
- Анализата на знаењето, ставовите и употребата на антибиотици вклучуваше дескриптивна квантитативна статистика.
- Ефектите од интервенциите беа проценети со логистичка и линеарна анализа на регресија.

Резултати

Табела 1: Знаења на родителите за антибиотиците 2014-2016

Одговори за антибиотиците со точен одговор	2014 (n = 403)	2015 (n = 403)	2016 (n = 400)
Антибиотиците ги убиваат бактериите Одговор: ДА	330 (82%)	336 (84%)	336 (84%)
Антибиотиците ги убиваат вирусите Одговор: НЕ	124 (31%)	157 (39%)	158 (40%)
Несоодветно употребени, антибиотиците може да бидат неефикасни Одговор: ДА	307 (76%)	326 (82%)	290 (73%)
Антибиотиците може да имаат несакани ефекти Одговор: ДА	342 (85%)	359 (90%)	314 (79%)
Просек на точни одговори (од 4)	2.7	2.9*	2.7

*p < 0.05

*Change in parental knowledge, attitudes and practice of antibiotic use after a national intervention programme
Verica Ivanovska, Bistra Angelovska, Liset van Dijk, Milka Zdravkovska, Hubert G. Leufkens, Aukje K. Mantel-Teeuwisse,
European Journal of Public Health, 1–6 (2018)

Табела 2: Очекувања на родителите од пропишувањето и употребата на АБ

Изјава од родителот	2014	2015	2016
Би дале АБ на детето дури и ако е непотребно отколку да чекаат дијагноза	20 %	22 %	18 %
Родителот е незадоволен ако не му е пропишан антибиотик на детето кога тој смета дека треба	30 %	28 %	35 %
Треба да се побара друг лекар ако АБ не е пропишан на детето	28 %	34 %	34 %
АБ треба да се запре кога се подобрува состојбата	27 %	21 %	25 %

*Change in parental knowledge, attitudes and practice of antibiotic use after a national intervention programme

Verica Ivanovska, Bistra Angelovska, Liset van Dijk, Milka Zdravkovska, Hubert G. Leufkens, Aukje K. Mantel-Teeuwisse, European Journal of Public Health, 1–6 (2018)

Табела 3: Начини на употреба на деца и родители во минатата година, 2014-16

	2014 (n = 403)	2015 (n = 400)	2016 (n = 400)
Деца			
Употреба на антибиотици во последната година	n = 319 (79%)	n = 334 (84%)	n = 279 (69%)
Извори на антибиотици за деца кои земале антибиотици во минатата година			
Пропишани од лекар	283 (89%)	317 (95%)*	254 (91%)
ОТС набавка од аптека	18 (6%)	4 (1%)	12 (4%)
Остатоци од АБ дома	14 (4%)	13 (4%)	12 (4%)
Не се сеќавам/не знам	4 (1%)	0 (0%)	1 (0%)
Родители			
Употреба на антибиотици во последната година	n = 203 (50%)	n = 211 (53%)	n = 201 (50%)
Извори на антибиотици за деца кои земале антибиотици во минатата година			
Пропишани од лекар	160 (79%)	167 (79%)	155 (77%)
ОТС набавка од аптека	18 (9%)	19 (9%)	20 (10%)
Остатоци од АБ дома	22 (11%)	25 (12%)	26 (13%)
Не се сеќавам/не знам	3 (2%)	0 (0%)	0 (0%)

*Change in parental knowledge, attitudes and practice of antibiotic use after a national intervention programme
 Verica Ivanovska, Bistra Angelovska, Liset van Dijk, Milka Zdravkovska, Hubert G. Leufkens, Aukje K. Mantel-Teeuwisse,
 European Journal of Public Health, 1–6 (2018)

Дискусија

■ Откривме дека:

- над 80% од родителите знаеле дека несоодветната употреба на антибиотици може да доведе до нивна неефикасност или несакани ефекти и дека антибиотиците можат да убијат бактерии.
- 30-40% погрешно верувале дека антибиотиците се ефикасни против вируси и вообичаени симптоми на горните дишни патишта.
- Една третина од родителите изразија потенцијално незадоволство од лекарите кои не би се согласиле со нив за употреба на антибиотици.
- На почетокот, 20% од родителите и 10% од децата кои примале антибиотици во претходната година, користеле ОТЦ или преостанати антибиотици дома.
- Во споредба со основните резултати, забележано е значително зголемување на процентот на родители кои се изјасниле за непотребно земање антибиотици и значителен пад на процентот на деца кои се само-лекуваат со антибиотици.
- Родителските ирационални модели на антибиотска одредба не се променија за време или по некоја од интервенциите.

*Change in parental knowledge, attitudes and practice of antibiotic use after a national intervention programme

Verica Ivanovska, Bistra Angelovska, Liset van Dijk, Milka Zdravkovska, Hubert G. Leufkens, Aukje K. Mantel-Teeuwisse, European Journal of Public Health, 1–6 (2018)

Дискусија

- Иако продажбата без рецепти на антибиотици е нелегална во земјата, нашите резултати покажуваат дека аптеките биле важен извор на антибиотици за самолекување.
- Фармацевтите во јавните аптеки се првата точка на контакт во здравствениот систем и со тоа се клучни во демистифицирање на пациентите потребата да користат антибиотици за мали заболувања.
- По структурираното образование за фармацевтите, нивниот активен ангажман во јавно здравствените интервенции и соодветна надокнада за фармацевтската услуга базирана на грижа за пациентот (фармацевтска грижа), може да бидат ефективни стратегии за подобрување на употребата на антибиотици во заедницата
- Во нашата студија, 25% од родителите верувале дека антибиотиците треба да се запрат кога симптомите се подобруваат, што може да створи остаток за идно самолекување – можеби треба да се препорача дистрибуција на антибиотици во точен број дози, покрај развојот на информативни кампањи кои се однесуваат на важноста за завршување на третман со антибиотици и отфрлање на какви било преостанати лекови.

*Change in parental knowledge, attitudes and practice of antibiotic use after a national intervention programme

Verica Ivanovska, Bistra Angelovska, Liset van Dijk, Milka Zdravkovska, Hubert G. Leufkens, Aukje K. Mantel-Teeuwisse, European Journal of Public Health, 1–6 (2018)

Дискусија

- Нашите резултати покажуваат дека националната кампања за медиуми може да доведе до зголемен процент на родители кои се информирани за непотребно земање антибиотици.
- Нашите пост-интервентни податоци исто така ја откриваат краткорочната одржливост на медиумската кампања, како и подобрувања во однос на поинформираните родители за непотребно земање антибиотици; а намалениот број на деца само-лекувани со антибиотици има тенденција да се врати на претходните нивоа по 2015 година.
- Ова укажува на потребата од континуирани едукативни иницијативи за подобрување на знаењето, или барем подолго траење или повторливи активности, проследено со редовна проценка на нивните ефекти и убаво подесување на клучните пораки до јавноста.
- Исто така, беше очигледно дека воведувањето законски казни за понатамошно контролирање на прекумерната дистрибуција на антибиотици во 2015 година не ги намали веднаш практиките за самолекување во 2016 година

*Change in parental knowledge, attitudes and practice of antibiotic use after a national intervention programme

Verica Ivanovska, Bistra Angelovska, Liset van Dijk, Milka Zdravkovska, Hubert G. Leufkens, Aukje K. Mantel-Teeuwisse, European Journal of Public Health, 1–6 (2018)

Заклучок

- Оваа студија е добра почетна точка за да се дадат препораки за да се пополнат некои празнини во знаењето, да се потенцираат несоодветните практики и да се помогне во планирањето на идните иницијативи.
- Таа сигнализира потреба од спроведување на слични медиумски кампањи за подолг временски период, во голем обем и со активен ангажман на давателите на услуги за промовирање на посоодветна употреба на антибиотици и обесхрабрување на практиките за самомедикација.
- Студијата исто така повикува на спроведување на одредени аспекти на практиките на дистрибуција, како што е инспекција на ОТС продажбата
- Незначајните и краткорочни промени во знаењето, ставовите и самолекувањето покажуваат дека интервенциите треба да се спроведуваат подолг временски период, во поголем обем, со активен ангажман на давателите на здравствени услуги за промовирање на соодветна употреба на антибиотици и обесхрабрување на самолекувањето.

*Change in parental knowledge, attitudes and practice of antibiotic use after a national intervention programme

Verica Ivanovska, Bistra Angelovska, Liset van Dijk, Milka Zdravkovska, Hubert G. Leufkens, Aukje K. Mantel-Teeuwisse, European Journal of Public Health, 1–6 (2018)

Пилот студија - Знање, ставови и навики на граѓаните во општина Делчево поврзани со употребата на антибиотици

➤ Цели

- да ги согледаме знањето, ставовите и навиките на граѓаните во општина Делчево поврзани со употребата на антибиотици.
- Да добиеме податоци за информираноста на пациентите за последиците од несоодветната употреба на антибиотиците
- истражување за здравствените навики и информираноста за ефектот на антибиотиците преку анкетирање на возрасни пациенти.

➤ Методи

- Анкетирани се 51 пациент на возраст од 10 до 70 години, со место на живеење во Делчево и селата кои припаѓаат на оваа општина.
- Анкетиниот прашалник е составен од два дела:
  - Општ дел – демографски и социоекономски карактеристики на испитаниците и
  - Прашања за знањето, ставовите и навиките на граѓаните во Делчево поврзани со употребата на антибиотици.
- Понудени се два или повеќе одговори, а испитаниците го заокружуваат својот одговор, по што анкетините прашалници се проверени, кодирани и внесени во Microsoft Excel табела. Одговорите се анализирани со дескриптивна квантитативна статистика. Резултатите се прикажани табеларно и графички.

Табела : Ниво на образование на испитаниците

Ниво на образование			
Без образование	Основно образование	Средно образование	Вишо/високо образование
1 (1,96%)	4 (7,84%)	32 (62,74%)	14 (27,45%)

Табела 7. Употреба на антибиотици во последната година

Употреба на антибиотици			
Дали се користени антибиотици последната година и колку пати			
Да	32 (62,74%)	1-2 пати	18 (56,25%)
		3-5 пати	9 (17,64%)
		> 5 пати	5 (9,80%)
Не	12 (23,52%)		
Не знам	7 (13,73%)		

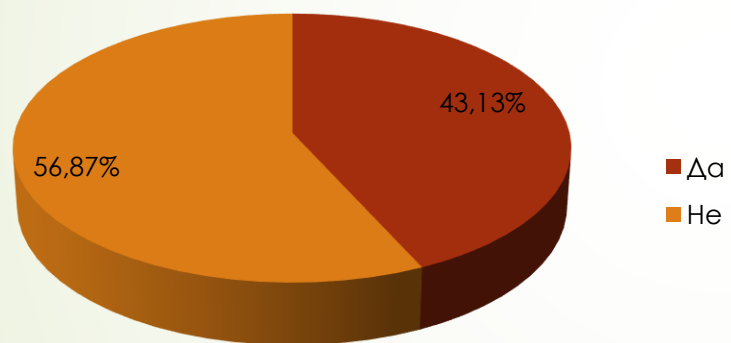

Табела 8. Општи познавања за антибиотиците

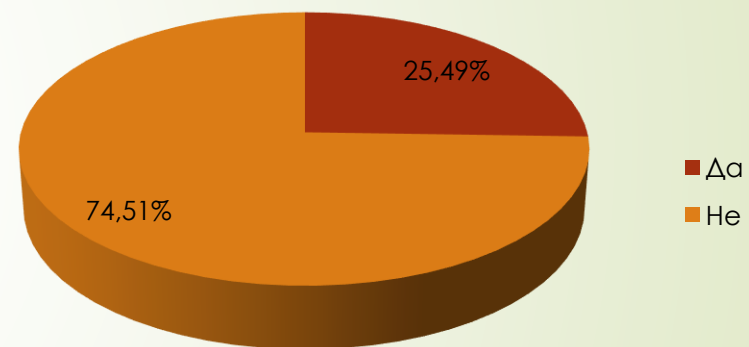
Општи познавања за антибиотиците			
Прашање	Да	Не	Не знам
Пеницилинот и амоксицилинот се антибиотици	40 (78,43%)	2 (3,92%)	9 (17,64%)
Аспиринот е антибиотик	2 (3,92%)	38 (74,51%)	10 (19,61%)
Антибиотиците можат да ги убијат бактериите	30 (58,82%)	6 (11,76%)	15 (29,41%)
Антибиотиците можат да ги убијат вирусите	14 (27,45%)	25 (49,02%)	12 (23,53%)

Здравствени навики на испитаниците

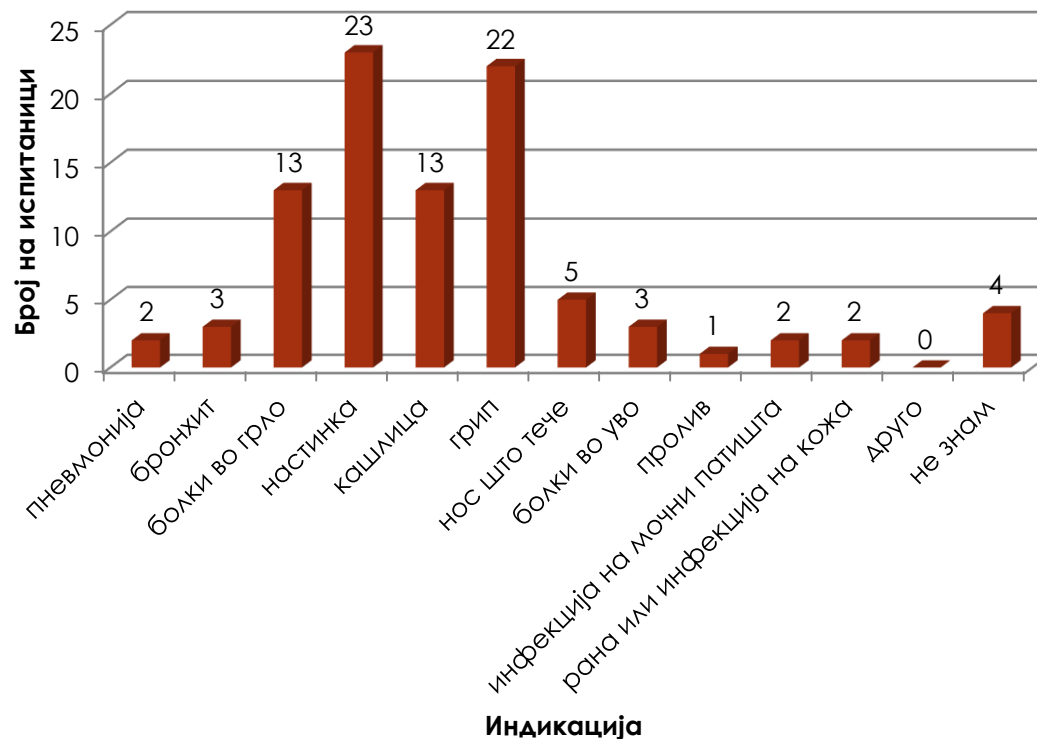
Употреба на антибиотици при
обична настинка и воспалено
грло

Употреба на антибиотици
при треска

УПОТРЕБА НА АНТИБИОТИЦИ ПРИ РАЗЛИЧНИ ИНДИКАЦИИ

Индикација	Број на испитаници
пневмонија	2 (3,92%)
бронхит	3 (5,88%)
болки во грло	13 (25,49%)
настинка	23 (45,09%)
кашлица	13 (25,49%)
грип	22 (43,13%)
нос што тече	5 (9,80%)
болки во уво	3 (5,88%)
пролив	1 (1,96%)
инфекција на мочни патишта	2 (3,92%)
рана или инфекција на кожа	2 (3,92%)
друго	0 (0,00%)

Табела 11. Следење на препораките за рационална употреба на антибиотиците

Следење на препораките за рационална употреба на антибиотиците		
Дали престанувате со антибиотската терапија кога веќе се чувствувате подобро?	Да	21 (41,17%)
	Не	30 (58,83%)
Дали земате антибиотици само кога се пропишани од страна на лекар?	Да	37 (72,55%)
	Не	14 (27,45%)
Дали ги чувате преостанатите антибиотици дома бидејќи би можеле да се искористат во иднина?	Да	22 (43,14%)
	Не	29 (56,86%)
Дали купувате антибиотик без лекарски рецепт?	Да	10 (19,61%)
	Не	41 (80,39%)

Дискусија

- Според резултатите од анкетниот прашалник:
- Околу 63% од испитаниците користеле антибиотици последната година,
- Испитаниците немаат јасни познавања за антибиотиците: најголемиот број може да препознае кој од наведените лекови е антибиотик, но се уште е висок процентот на испитаници кои не ја познаваат јасно улогата и делувањето на антибиотиците, особено ако се има во предвид образовната структура на испитаниците (околу 80% со средно, више и високо образование).
- Висок е процентот на испитаници кои неадекватно употребуваат антибиотици – околу 80% од испитаниците барем еднаш употребиле антибиотик надвор од неговото индикационо подрачје.
- Висок процент (41,17%) од испитаниците не се придржува на препораките за времетраењето на терапијата, а остатокот од антибиотиците ги користи на своја рака, без препорака на лекар и јасни индикации.
- Висок процент (43,14%) ги чуваат непотрошените антибиотици што укажува на тоа дека пациентите ја прекинуваат антибиотската терапија кога веќе се чувствуваат подобро, и онаа количина која им останала ја користат кога повторно ќе почувствуваат симптоми. Со ова постапка тие не само што не се лекуваат целосно ниту при првата, ниту при втората употреба на антибиотици, но и допринесуваат за развој на бактериска резистенција.
- Најголеми број (72,55%) од испитаниците одговориле земаат антибиотици со препорака на лекар, но сеуште 27,45% купуваат антибиотици без соодветна препорака и покрај засилените мерки за спречување на продавањето на антибиотици без рецепт во аптеките.

Заклучок

- И двете студии јасно укажуваат на недоволното познавање на пациентите во РСМ за антибиотиците и последиците од нивната несоодветна употреба, што на повеќе начини влијае врз нерационалната употреба на антибиотиците, особено преку појавата на самомедикација
- Заради комплексноста на појавата на самомедикација со антибиотици потребно е истовремено применување на повеќе различни интервенции насочени кон сите учесници.
  - Различни стратегии за управување и обука
  - масовни едукациони кампањи за рационалната употреба на антибиотиците кои ги менуваат ставовите и однесувањето на јавноста
- Интервенциите треба да се спроведат подолг временски период, во голем обем, со активен ангажман на давателите на здравствени услуги за промовирање на соодветна употреба на антибиотици и обесхрабрување на самолекувањето
- По структурираното образование за фармацевтите, нивниот активен ангажман во јавно здравствените интервенции и соодветна надокнада за фармацевтската услуга базирана на грижа за пациентот (фармацевтска грижа), може да бидат ефективни стратегии за подобрување на употребата на антибиотици во заедницата